

**МОЈ И
САВРЕМЕНИЦИ**

ПРЕДГОВОР

Наслов сам позајмио од највећег уметника српског језика и стила, свестан да је њега немогућно достићи, а камоли превазићи. Слободан Јовановић је био и остао величанствен и непоновљив.

Постоје различити начини да се опише једно доба. Изабрао сам да нашу најближу прошлост представим тако што ћу насликати њене најистакнутије носиоце.

Моја намера није била да правим историјске портрете. За то је потребан проток времена и раздаљина писца од предмета писања. Ово су политички портрети, али ипак нису биографије. Моја прва жеља није била да пратим животописе четворице људи који су обележили последње две деценије наше народне судбине. Хтео сам да сведочим о једном раздобљу у којем сам био учесник и посматрач, непосредно и веродостојно.

Политичко време је уствари један процес. И то процес постепених, али сталних промена. Те промене се можда најбоље препознају преко њихових челних представника. Покушао сам, управо због тога, да нашу стварност дочарам и разумем пишући о појединцима.

Олакшавајућа околност за мене била је у томе што сам тројицу упознао изблиза и и то врло добро. Отуд су ти портрети приснији и животнији. Четврти је наравно био незаобилазан. Његова прича је, у бити, прича о његовој политици и српској несрећи..

Добронамеран читалац ће, надам се, опростити судове и оцене у овој књизи с којима се неће сложити. Али, зато може бити сасвим спокојан да су све чињенице и догађаји истинито приказани.

Писац ових редова не узима себи право на непристрасност. Његова улога и деловање током ових година казују супротно. Оно што је сигурно јесте да су ове странице исписане поштено и отворено и да нема ничег што је намерно сакривено или прећутано, а још мање искривљено или измишљено.

Наилазе нови нараштаји истраживача и историчара који ће трагати за истином о добу у којем смо живели. Ако им овај спис бар мало у том послу буде помогао, онда ће његово објављивање добити пун смисао.

ЗОРАН ЂИНЂИЋ

Изгледало је да ће биографија Зорана Ђинђића бити написана много доцније и хронолошким редом.

Судбина је хтела да буде другачије.

Његова животна прича завршила се изненадно и насилно. Зато и мора да почне од краја, а не од почетка.

1.

Зоран Ђинђић погинуо је 12. марта 2003. Убијен је на самом улазу у зграду владе Србије у Немањиној улици метком из снајперске пушке. Званична полицијаска истрага утврдила је да је на њега пуцао припадник јединице са специјалне операције министарства унутрашњих послова. Организатор убиства био је Милорад Улемек познат по надимку Легија (користио и презиме у Луковић) бивши командант те јединице. Улемек је био повезан с моћном криминалном групом на чијем челу се налазио Душан Спасојевић Шиптар, тзв. земунским кланом. Мотив атентата - противљење испоручивању оптужених Међународном трибуналу за ратне злочине у Хагу.

Ђинђићеви непријатељи тврдили су друго. Наводно, он и Улемек успоставили су личне везе непосредно пред 5. октобар и од тад је почело њихово дружење. По овом тумачењу, Улемек је помогао да преврат успе без крви тиме што је спречио интервенцију јединице за специјалне операција којом је тада командовао. Заузврат, Ђинђић је омогућио њему и Спасојевићу да

несметано развију своју криминалну активност по целој земљи. Кад је дошло до сукоба, Ђинђић је морао да страда.

Улемек је нестао на дан убиства. Предао се после више од годину дана. У бекству су и остали кључни саучесници у атентату. Само су Душан Спасојевић и његов најближи сарадник Миле Луковић Кум (ни у каквом сродству с Луковић т.ј. Улемек Легијом) ухваћени после неколико дана и ликвидирани на лицу места.

Министар унутрашњих послова Душан Михаиловић понављао је током истраге да је убиство Зорана Ђинђића несумњиво дело с политичком позадином. Али, више од тога јавност никад није сазнала.

Зато се и поставља једно суштинско питање поводом Ђинђићеве погибије. А то питање није ни ко, ни кад, ни како.

Једино право питање јесте - зашто.

* * *

Све је вероватније да се права истина о смрти првог некомунистичког председника владе у Србије никад неће открити. У српској историји то неће бити ништа ново. Под велом тајне остала су убиства кнеза Михаила Обреновића 1868, краља Александра Обреновића и краљице Драге 1903. и краља Александра Карађорђевића 1934. Ни о оном првом политичком атентату у модерној српској историји на Карађорђа 1817. не знају се све појединости.

Зато сваки покушај да се одгонетне тамна страна Ђинђићеве смрти може бити само у равни претпоставки и нагађања.

Одређене чињенице јесу непобитне.

На Ђинђића је пуцано усред дана, на веома прометном месту у Београду. Погођен је с даљине од безмало 200 метара. Хитац је био смтроносан.

Очигледно је да је то било дело врхунског стрелца. Пушка која је пронађена током истраге припада категорији професионалног снајперског оружја.

Атентатор се налазио у једној државној згради у улици Адмирала Гепрата одакле је имао несметан видик ка дворишту и вратима владе Србије.

Дан раније из не сасвим јасних разлога уклоњен је комплетан видео систем за надгледање и снимање улаза у зграду владе.

Атентатор и његови помоћници успели су да се неопажено извуку с места злочина. Тек доцније ухваћен је човек за ког је полиција утврдила је пуцао на Ђинђића.

Ђинђићев телохранитељ, тешко рањен том приликом, изјављивао је више пута да је чуо пуцањ који је дошао са супротне стране, из правца Бирчанинове улице т.ј. да су постојала двојица снајпериста. Жалио се како полиција не прихвата његово сведочење, иако је он био најближи очевидац.

У јавности су се појавиле још неке сумње у прецизност полицијске истраге. По некима никад није извршена реконструкција догађаја што је требало да буде рутинска пракса у таквим случајевима. У једном тренутку било је говора и о необјашњивом нестанку делова покојникове одеће. Али, ниједна од тих прича није озбиљно узбуркала духове. Званична верзија остала је чврста и неуздрана.

На две-три недеље пре судбоносног дана, Зоран Ђинђић је боравио на Копаонику. У фудбаској утакмици с екипом полиције тешко је повредио ногу. Хитно је пребачен у Београд, оперисан је, а потколеница и стопало стављени су у гипс.²⁰ Кретао се на штакама, разумљиво много спорије и теже него у редовним околностима.

²⁰ На повратку с Копаоника 16. фебруара покушан је први атентат на Зорана Ђинђића.

Да читава ствар буде још чуднија један покушај атентата на Ћинђића извршен је неколико дана пре убиства. На путу за аеродром одакле је требало да полети у Бањалуку, на кола у којима је седео председник владе налетео је огроман камион. Удес је зауставио колону аутомобила. Виновник је приведен у београдску полицију. У првој реакцији објављено је да то није био покушај убиства премијера, већ обичан саобраћајни удес. И сам Ћинђић је по доласку у Бањалуку одбацио сваку могућност да се радило о унапред припремљеној завери на његов живот. Сутрадан је и возач камиона пуштен из притвора. Тек накнадно се обелоданило да је за управљачем теретног возила била особа позната полицији, окорели криминалац и истакнути члан земунског клана²¹. Али, тада му се већ изгубио сваки траг.

Поводом овог случаја ипак су се страсти узбуркале. Тадашња председница Врховног суда Србије јавно је узела у заштиту поступајућег судију који је ослободио возача, тврдећи да се судија држао слова закона, а да се полицијска пријава односила само на прекршај у саобраћају и поседовање лажних исправа, У јеку оптужби и противоптужби о овом догађају и медијског погађања јесте или није то био напад на председника владе, Ћинђић је убијен.

Првих дана истрага је била и амбициозна и свеобуватна, а онда је нагло почела да јењава. Изненада, у сред истраге, откривени су починиоци убиства Ивана Стамболића, некадашњег високог комунистичког функционера, Милошевићевог блиског пријатеља, кога је сам Милошевић немилосрдно уклонио с власти 1987. Дуго се сумњало да управо Милошевић стоји иза овог злочина. Овде је ипак најважније то што су очи јавности одједном скренуте с

²¹ Било је то 21. фебруара. Возач се звао Дејан Миленковић - Багзи.

Ђинђићевог атентата на једно убиство од пре три године, маколико оно само гнусно било.

На основу ових чињеница, намеће се неколико битних закључака. Прво, атентат је извршен изузетно тачно и прецизно. Друго, била је неопходна велика и савршено усклађена операција више људи да би овакав покушај успео. Треће, завереници су били изврсно и благовремено обавештени о сваком детаљу. Четврто, невероватно је с којом је лакоћом и неозбиљношћу примљен први покушај атентата, укључујући ту и самог Ђинђића. Пето, атентатори су очито имали јаку и разгранату подршку и заштиту пошто ниједан од главних учесника није ухваћен, иако су расписане и домаће и интернационалне потернице. Најзад, који су разлози да напори власти на расветљавању злочина и хватању починилаца убиства Зорана Ђинђића тако брзо спласну.

Али, и после свега остаје главно питање: због чега је убијен Зоран Ђинђић?

Једно је сигурно. Непосредни извршиоци убиства нису били ни довољно способни, ни довољно одважни да сами изведу атентат на премијера Србије. Они су једино могли бити окидач у туђој руци. Иза њих је, извесно, стајала политичка сила. И то сила чији је интерес био угрожен до те мере да је Зоран Ђинђић морао бити уклоњен.

* * *

Постоји један одговор који задире у Зораново психичко стање после избора за премијера. Он није могао да претпостави с каквом опасношћу се срео кад је први пут видео Улемека. Није могао ни да наслути колико су дубоки корени организованог криминала у Србији. Није му долазило до свести да је

спрега државе и злочинаца до те мере ојачала да представља непосредну претњу по његову физичку безбедност.

Онда кад се с том реалношћу сучио, за њега није било повратка. Тад је схватио да као српски премијер не располаже неопходним средствима принуде да би сузбио моћ Улемека и његове банде. Уплашен, он је покушавао да смири и одобровољи дивљу хорду, чији је талац постао. Попуштао је и пристајао на уступке, верујући да се тиме Легија може обуздати²². Залеђен од страха за себе и своју породицу, он је, несвесно, откривао своју слабост и рањивост. То је био увод у његово убиство.

Зликовци се плаше једино силе веће од своје. Они разумеју други језик осим свог. За њих су насиље, мучење и смрт начин живота. Кад осете да је неко застрашен и несигуран, они скачу оним убилачким инстинктом којим дивља звер дави и комада своју жртву. Они се храбре туђим страхом, а страхују од туђе храбрости.

Зоран Ђинђић се показао као недовољно снажан и чврст да би био одлучан вођ. Устукнуо је пред Улемеком и то му није опроштено. Блокирала га је сопствена уплашеност.

То би могло бити објашњење његовог понашања. У самртном страху, он је обмањивао себе да криминалци нису намерили да га убију, већ само да га опомену. Умиривао је себе ублажавајући реалност. Њихове поруке биле су јасне да јасније не могу бити. Али, нажалост. Ђинђић се бојао да то себи призна.

²² Његов осећај страха се нарочито појачао за време побуне ЈСО у новембру 2001. Уместо да реагује свом снагом свог ауторитета, он је пристао да испуни захтеве одметнуте јединице под својом командом и да њиховог пулена постави на место заменика ресора државне безбедности.

На једну примедбу Драгољуба Мићуновића на тему разузданог понашања Милорада Улемека и припадника ЈСО, Ђинђић му је одговорио:

"Је ли, Мићуне, да ли ти знаш да ми немамо начина да се од њих одбранимо. Они у сваком тренутку могу да упадну и да нас све похватају и побију, јер не постоји нико ко ће нас заштитити."

Зоранов положај је био додатно отежан тиме што је у одсутним тренуцима морао да се ослања управо на Легију и његове људе.

Невероватно, али изгледа да је његова неопрезност била последица његовог страха, а не његове смелости.

* * *

На челу ДОС-а Ђинђић је успео да обори Милошевића и његов режим 5. октобра 2000. Тај успех ипак не би био могућан да западне силе предвођене Америком нису коначно отписале Милошевића пружајући широку подршку и помоћ демократској опозицији.

Све наше међународне обавезе почињале су и завршавале се питањем сарадње с Хашким судом за ратне злочине. Захтеви за изручење оптужених постављени су одмах и без увијања. Американци су, не чекајући окончање успостављања демократске власти, јасно дали на знање да се од ДОС-а очекује јасан потврдан став, т.ј. ефикасна хапшења и испоручивања свих оптужених за ратне злочине. То се наравно на првом месту односило на самог Милошевића. Речено је и поновљено и то да свака материјална помоћ из иностранства зависи искључиво од спремности демократског Београда да испуни хашке услове.

Војислав Коштуница као демократски изабрани председник државе био је и остао противник Хашког трибунала. Он није био расположен ни за привођења, ни за изручења. После посете Вашингтону маја 2001, међутим, Американци су схватили да ни Коштеница, ни његов став немају никакву тежину. Још тад су тачно предвидели да ће се он ускоро повући с врха, а да главне одлуке у земљи доноси Зоран Ђинђић. Отуда су притисци на Ђинђића бивали све жешћи.

Зоран Ђинђић није био човек који је умео да се претвара. Он није разумео англосаксонски менталитет, ни њихов начин разговора. За њега је све било питање односа снага и могућне погодбе, без обзира на политичка или морална начела. Тај свој став Ђинђић није крио. Већ у марту 2001, покушао је да постигне један договор с Американцима по принципу - мало ја, мало ви. Радило се о тзв. сертификацији т.ј. потврди америчког председника којом он одговара Конгресу о томе да ли је одређена држава, у овом случају Србија, испунила услове за добијање америчке материјалне помоћи. Тад је Ђинђић предложио отприлике ово: Србија је половично испунила услове, нешто је урадила у погледу људских права и права мањина, али није ухапсила Милошевића; и САД могу да одговоре половично - Србија не мора да добије обећану финансијску помоћ, али би САД могле да нас подрже у Светској банци и Међународном монетарном фонду.

Американци су глатко одбили Ђинђићев предлог. И не само то. Ђинђић је тим покушајем разоткрио своју праву природу. Американци су у њему видели једног обичног прагматика који по правилу тражи нечиста решења, а само ако у томе не успе пристаје на одлучна дела. Није ни покушао да наступи отворено: да објасни сву тежину стања у Србији и опасности које су реално претиле и њему и другима; да тражи стрпљење и раумевање због изузетно ровите политичке ситуације у земљи; да укаже на озбољне разлике у погледима на ово питање између Коштунице и њега. Уместо тога, иако тек два месеца на власти, он се у Вашингтону разметао политичком снагом коју уствари није имао.

Последице су по њега биле рђаве: испоставило се да Милошевић мора одмах бити ухапшен, а на Американце је оставио утисак једног несолидног преговарача.

Слично се догодило и приликом Милошевићевог изручења Хагу крајем јуна. Опет се чекао последњи тренутак. Ћинђић је све време тражио начин да избегне неизбежно да би напослетку ипак пристао. Мучно је било слушати његов извињавајући тон током обраћања српској јавности после Милошевићевог одласка. Скоро да је молио за опроштај. Ни речи о Милошевићевој одговорности и кривици, ни речи о страхотама које смо и ми и други доживели захваљујући Милошевићевој погубној политици, ни речи о коначном раскиду с комунизмом, ни речи о неизбрисивој срамоти коју је Милошевић нанео српском образу. Чули смо једног човека који се уплашио сопственог дела. Ћинђић није био дорастао да буде отац нације. И поново је направио двоструку грешку: нити је Србију уверио у исправност свог поступка, нити је свету показао да је то учинио из искреног убеђења и осећаја за правду. Тако је сам себи одузео велику победу и морални ореол.

Уместо да Милошевићево хапшење и испоручивање претвори у лични успех, представи као залог добрих односа са западом и обезбеди знатне користи за Србију, испало је да је, у недостатку бољег решења, повукао изнуђен потез.

Зато и одговор Вашингтона није био онакав какав је Ћинђић желео. Он није схватио да су га прочитали и да ће реакција бити у складу с тим. Додуше, помоћ и подршка јесу стигле, али у ограниченим размерама. Ћинђић је мислио да је учинио све, а добио врло мало. Они су мислили да су му дали колико је заслужио.

Тако се постепено продубљивао непотребан неспоразум.

Ћинђић је наставио како је кренуо, чинећи нове кораке на своју штету. Почео је све дубље да верује како између Европе и САД постоје разлике на

којима може да гради своју политику. Његове везе у Немачкој, могућно и одређени злонамерни саветници, храбрили су га да се удаљује од Америке и тражи јаче упориште међу Европљанима. И ово је била велика заблуда. Истина је да Америка и Европа никад нису показале нејединство у политици према Србији. Њихови неспоразуми по другим питањима нису имали никакво дејство на њихово заједничко деловање на Балкану. Али, Ћинђић то није схватао. Упао је у замку сопственог предубеђења.

У Србији, Ћинђићева лична власт расла је вртоглавом брзином. Већ 2002. он је израстао у неприкосновеног господара. Чинило му се да је уклонио све такмаце, Коштуницу на првом месту, и да више нема никог ко би могао да га угрози. Питао се за све. Мешао се и у шта треба и у шта не треба. Окружио се послушницима, а слушао је само себе. Дружио се само са сумњивим богаташима и још сумњивијим људима. Сасвим се отуђио од свих оних људи у својој странци и ДОС-у с којима је победио Милошевића и попео се на власт.

На неколико дана пред Ћинђићеву трагичну смрт, у Београд је дошао Милорад Додик, некадашњи председник владе Републике Српске. Покушавао је јадник некако да стигне до премијера и једва у томе успео. Хтео је да му пренесе информацију из Босне за коју је знао да је поуздана, а односила се управо на могућну припрему атентата на Ћинђића. Премијер је реаговао потпуно незантересовано. Додика је испратио после десетак минута уопште не хајући за Додикову алармантну опомену.

После Милошевићевог испоручења Хашком трибуналу, Ћинђић је практично престао да сарађује с овом међународном установом. Постао је видно нељубазан према тужитељки Дел Понте. Показивао је све веће нестрпљење у сусретима са страним дипломатама кад год се помињала сарадња с Хагом.

Једном је америчком дипломати, специјалном изасланику за људска права, Пјер Ришар Просперу, рекао у лице: "Не инсистирајте на генералу Павковићу. Њега држим у свом цепу".

Ђинђићев наступ пред странцима никад није био посебно тактичан или дипломатски умивен. Како је време одмицало, он се све мање уздржавао. Уобразио је да је раван оним највишим председницима држава и влада и да само с њима треба озбиљно да разговара. Према сваком нижем званичнику кога је уопште удостојио пријема, понашао се надмено и арогантно. Замишљао је да је стигао до самог врха, не у Србији, него на свету. За странце био је то сасвим други човек. Они су подржали и помогли једног Европејца, а сад су пред собом имали једног балканског деспота.

* * *

Сасвим изненадно, почетком 2003, Ђинђић је отворио питање Косова и Метохије. Он није важио за човека кога занимају српски национални интереси. Још мање за политичара који ће се супротставити плановима великих сила. Отуд су његови јавни иступи дочекани са запрепашћењем и неверицом. Изгледало је као да се међународна заједница нашла затечена новим Ђинђићевим изјавама. Одједном су наишли на проблем. Рачунали су на преговоре с прозападним и разумним саговорником, а упознали су тврдог српског националисту.

Тон Ђинђићевих речи о Косову и Метохији упућених светској јавности био је необјашњиво директан, веома налик оном нетактичном речнику који је годинама употребљавао Милошевић.

Његов став заснивао се на неколико кључних тачака: строго поштовање резолуције Савета безбедности Уједињених нација 1244; захтев за међународно

признање државних интереса Србије на Косову и Метохији; брзо решење коначног статуса; и указивање на опасност о промена граница на Балкану.

Понекад је Ђинђић западу деловао изазивачки и претеће. Ево примера:

У разговору за немачки *Шпигл* 1. јануара 2003, Ђинђић каже:

"Ако би Албанци упркос опоменама Европе издејствовали своју независност, то би за собом повукло одређене консеквенције. Био би то опасан преседан за друге народе на Балкану и угрозио би, на пример, мир у вишенационалној Босни и Херцеговини... Решење за однос Албанаца и Срба могло би да личи на муслиманско-хрватску федерацију у Босни и Херцеговини... Тешко је, додуше, очекивати да ће се Албанци одрећи свог захтева за независност. У том случају, треба тражити нову Дејтонску конференцију. Тиме би границе у овом региону морале бити изнова одређене."

На дан 19. јануар 2003. у јавном обраћању медијима у Београду, Ђинђић је био још директнији:

"Не сматрам да је прурођено или исхитрено упозоравати на неприхватљиво стање на Косову и Метохији и захтевати одлучну активност у правцу заштите државе Србије. Нема никакве сумње да је данас, као и претходне три и по године, Косово де факто не зависна држава. За све то време држава Србија нема никакву могућност да утиче на било који аспект живота на Косову и Метохији... Очигледна је намера међународних организација да органима Косова и Метохије предају државне надлежности које су узете Србији... Не треба бити видовит па схватити да се тиме плански ствара независна држава на територији српске покрајине... То су чињенице и оне су неприхватљиве за Србију и супротне су званичним међународним документима... Али данас у међународној заједници нико не помиње гаранцију

враћања српске војске и полиције, док се о враћању протераних грађана говори претежно демагошки."

Децембра 2002. Ђинђић је, у својству председника владе Србије, припремио један интерни документ под насловом *Стратегија за Косово и Метохију*. Иако замишљен као тајни, лако је претпоставити да су до његовог текста дошли сви заинтересовани међународни чиниоци. У том документу Ђинђић је записао:

"Први конкретни корак на коме треба да инсистирамо јесте враћање контингента војске и полиције, што је предвиђено резолуцијом 1244. Треба да захтевамо тачан датум повратка... Следећи логичан захтев је ревизија или бар корекција Уставног оквира за Косово и Метохију... То што ми тражимо у новом Уставом оквиру јесте конститутивност српске заједнице у поретку Косова и Метохије... У нови концепт треба унети право Србије на регулане односе са српским ентитетом... Вероватније је да ће пре свега Албанци, а потом и већи делови међународне заједнице бити против предложене концепције ... Ми треба да тражимо: а) територијалну поделу, б) ефикасну међународну заштиту за Србе који остају у албанском делу, и в) посебан статус верских објеката."

Почетком фебруара 2003. српски премијер писао је Савету безбедности Уједињених нација захтевајући утврђивање тачног датума повратка српских снага на Косово и Метохију.

Политика је 14. фебруара пренела Ђинђићеву изјаву током посете југу Србије у којој је рекао да ће се "државни интереси Србије решавати искључиво у Београду, а не у Вашингону или Бриселу".

У закључку Ћинђићевог разговора за лондонски *Тајмс*, новинар престижног британског листа је написао: "најновија, изразито патриотска позиција премијера Ћинђића алармирала је западне дипломате".

Београдска гласила јавила су 2. марта да је Ћинђић упутио писмо америчком и руском председнику у којем тражи "помоћ да се до краја примени резолуција 1244 Савета безбедности Уједињених нација".

Четири дана доцније, Ћинђић је дао опширан интервју *Вечерњим новостима*. Један став заслужује посебну пажњу: "Ми морамо да се потрудимо да неке чланице Савета безбедности на време анимирамо да се не догоди независност Косова. Пре свега Русију и Кину".

У истом тексту, Ћинђић је исказао необичан степен искрености. На новинарско питање да ли би због своје нове политике могао да постане нови Милошевић, одговорио је:

"Доста лобија и међународних невладиних организација је укључено у то. Доказује се да су моји ставови о Косову потврда да се српска политика није променила. Да сам, ето, био политичар европског типа, а сад сам постао српски националиста... Чак и неки људи из Европе, за које сматрам да су ми блиски политички, редовно су ме питали који су мотиви што питање Косова и Метохије покрећем данас."

2.

Зоран Ћинђић се родио у Босанском Шамцу 1952. Отац му је био официр ЈНА пореклом из топличког краја. Школовао се у местима у којима му је отац службовао, углавном у Босни и Херцеговини. У Београд се доселио тек током

средње школе. У то доба становао је у једном од официрских станова у Новом Београду и ишао у тамошњу гимназију.

До доласка у Београд живео је у срединама које ни по чему нису могле да задовоље његове животне амбиције. Те забите босанске варошице јамачно нису одговарале високим интелектуалним очекивањима које је Зоран још ономад имао. Ни у кући није наилазио на једну учену климу која би погодовала његовој личности и могла надокнадити оно за чим је жудео, а није стицао у школи. Сазнања и просвећеност који би му отворили видике и извукли га из учмалости паланке и ограничености духа у родитељском дому пронашао је, и то сасвим сам, тек пошто се доселио у Београд.

Зоран Ђинђић је увек био одличан ученик. У сваком разреду далеко најбољи. Издвајао се интелигенцијом и вредноћом. Био је од оне деце која радије читају књиге или се забављају сама, него што се друже и играју с другом децом.

Рано је прерастао оца и по образовању и по памети. Очев упрошћени свет Титовог комунизма никад није прихватио. Презирао је догму којој је његов отац робовао. Сматрао је недуховитом и заглупљујућом. Никад није ушао у комунистичку партију.

С једном надмоћном лакоћом одскочио је од своје околине до те мере да је с њом изгубио готово сваки додир. Заједничких тачака између њега и његових, у интелектуалном смислу, није ни било. Убрзо су и друге Зоранове везе с породицом сасвим олабавиле и постале местимичне и спорадичне.

Уписао је чисту филозофију на филозофском факултету у Београду. Као млад студент истицао се посебном бистрином и знањем. Током студија организовао је аутономну студентску организацију независну од тадашњег

комунистичког савеза студента. У сарадњи са слободоумним академцима на универзитетима у Загребу и Љубљани успео је да окупи знатан број студената у ново удружење. Већ тад је запао за око комунистичким властима.

Докторат је одбранио у Немачкој, на универзитету у граду Констанс на Боденском језеру, код чувеног професора Хабермаса. За време докторских студија савршено је научио немачки и говорио без акцента. Жељан политичког и интелектуалног доказивања, у Немачкој се одушевио ултра-левим идејама и и активно учествовао у том покрету, тада врло популарном међу немачком универзитетском омладином.

Још онда је, без обзира на своје младалачко левичарење, показивао једну врсту пословне предузимљивости. У дворишту студентског дома у којем је живео засадио је и гајио јабуке које је потом продавао. Од зарађеног новца купио је скуп и веома брз аутомобил. Затим је хонорарно радио за једну туристичку агенцију носећи авиоске карте издате у Немачкој клијентима у Холандији. Возио је по целу ноћ да би ујутру стигао на одредиште. Доцније се хвалио како од тог посла врло лепо зарађивао, тако да је могао да живи далеко изнад просечног студентског стандарда.

По повратку у Београд почео је да тргује робом из Немачке, највише писаћим машинама. Редовно је путовао у Немачку, доносио машине и продавао колегама.

У то доба живео је сам у једном малом стану на Студентском тргу. Облачио се спортски и неконвенционално, некад чак и неуредно. Нико не памти да је икад обукао одело или везао кравату. Имао је дугу косу скупљену у реп. На једном уху носио је округлу наушницу. Изгледао је као прави представник

европских интелектуалаца-побуњеника. У Немачкој против капитализма, у Југославији против социјализма.

Никад није биран за наставника на београдском универзитету, мада је имао блиских пријатеља међу професорима на филозофији. Једно време је био предавач у Новом Саду. Ни то није дуго трајало

* * *

Био је међу оснивачима и најистакнутијим члановима Демократске странке. На првим вишестраначким изборима у децембру 1990. победио је у изборној јединици на Врачару и постао један од тридесетак опозиционих посланика у Народној скупштини Србије. Тад је изабрано само седам кандидата Демократске странке: Драгољуб Мићуновић, Војислав Коштуница, Слободан Вучковић, Мирко Петровић, велимир Симоновић, Ђорђе Зечевић и Зоран Ђинђић.

Убрзо постаје председник извршног одбора странке. Остаје лојалан председнику демократа Мићуновићу у свим партијским расколима до 1993. Владало је опште мишљење да су њих двојица нераздвојни и да заједничким деловањем побеђују све противнике у странци.

Пред парламентарне изборе 1993. долази до обрта. Прво су се у јавности чуле различите оцене о будућности Демократске странке двојице челних људи Ђинђића и Мићуновића. Ђинђић успева да обезбеди страначку подршку за руковођење изборном кампањом демократа. Сакупља око себе нове људе, обезбеђује солидан буџет за кампању, из темеља мења наступ и свој и своје странке и добија 27 народних посланика, убедљиво највише одкад странка постоји. Потом заказује изборну скупштину Демократске странке, кандидује се за председника против Мићуновића и побеђује огромном већином.

И тад и много пута доцније, Ђинђић користи свој тренутак без оклевања и предрасуда. Преговара с Милошевићем о уласку у владу, поставља своје услове, прима одречан одговор и остаје у опозицији. Због таквог става губи неколико посланика који прелазе на страну социјалиста и постају Милошевићеве министри, као и свог главног финансијера који такође прилази режиму.

Тако је почела владавина Зорана Ђинђића у Демократској странци.

* * *

С јесени 1996. заказани су редовни савезни и локални избори. Опозиционе странке окупиле су се у коалицији под називом Заједно. Улогу објединитеља преузео је Драгослав Аврамовић, Милошевићев отпадник и смењени гувернер Народне банке, заслужан за смиривање хиперинфлације у Србији 1994, веома омиљен међу обичним светом. У првом покушају скупили су се сви: Српски покрет обнове, Демократска странка, Демократска странка Србије и Грађански савез Србије. Коштуница је одступио на самом почетку. Убрзо се повукао и сам Аврамовић. На окупу је остала тројка: Вук Драшковић, Зоран Ђинђић и Весна Пешић.

Коалиција Заједно доживела је тежак пораз на савезним изборима, али је однела победу у свим већим градовима у Србији. Један за другим падали су Београд, Ниш, Нови Сад, Крагујевац, Краљево, Чачак, Ужице, Шабац, Ваљево, Шабац, Крушевац, Трстеник, Пирот, Суботица, Зрењанин и још тридесетак општина у целој земљи.

Запањен губитком власти у свим важнијим местима, режим је панично кренуо да поништава резултате избора.

Као реакција на Милошевићево насиље над вољом бирача, избили су грађански протести по целој Србији. Народ се побунио зато што се осетио превареним, опозиција зато што се осетила покраденом. Протести су трајале пуних осамдесет осам дана. Криза се продубљивала из дана у дан. Демонстранти су блокирали улице и путеве, захтевајући Милошевићеву одговорност. Он никако није попуштао. Свакодневно суочавање народа и полиције претило је да прерасте у оружани сукоб. Стрпљење је било на измаку на обе стране.

Драшковић, Ђинђић и Пешић свакодневно су говорили на митинзима. Исто су чинили и многи виђенији људи из јавног живота. Пљуштале су заклетве и претње Милошевићу и његовим доглавницима. На крилима храбрости масе и лидери су се осетили храбрима.

На крају су се умешали странци. У име Европске уније стигао је Фелипе Гонзалес, бивши шпански премијер. Лако је пронашао средње решење. Милошевић је признао резултате избора, а опозиција је одустала од његове оставке. Сви су били задовољни, само је стотинама хиљада протестаната остао горак укус у устима.

Зоран Ђинђић је изабран за првог демократског градоначелника Београда после Другог светског рата.

Један догађај који се збио током демонстрација заслужује посебну пажњу. У жеку народне побуне, Ђинђић је тајно отишао код Милошевића. Скривајући од свих, сусрео се с главним виновником кризе. Ни коалициони партнери, ни партијски другови, ни јавност, никог није обавестио о свом поступку. Кад је истина избила на видело, Ђинђић је, на скупу у Београду пред десетинама хиљада људи, хладнокрвно слагао и порекао да је састанка било. Ни доцније кад

је признао за сусрет, нити икад после тога, није рекао о чему су он и Милошевић заиста разговарали.

Није се много чекало да избије сукоб између Ђинђића и Драшковића. Коалиција Заједно распала се већ у јесен 1997, а Ђинђић је одмах смењен с места градоначелника Београда споразумом СПО-а и СПС-а. Ипак, у највећем броју градова очувала се коалиција и власт све до истека мандата 2000. Односи двојице вођа, међутим, никад се нису поправили.

Друга сенка у Ђинђићевој политичкој биографији настала је током НАТО бомбардовања Србије 1999. Тих страшних дана, он је, опет тајећи од свих, избегао у Црну Гору оставивши на цедилу и Демократску странку и Србију. Бег је правдао разлозим личне безбедности. Наводно, постојао је план за његово смакнуће и зато је морао да се склони. Вратио се у Београд неколико дана пошто се бомбардовање завршило. Видевши да је протестни митинг опозиционог Савеза за промене у Чачку 29. јуна успео без њега, Ђинђић се одлучио за повратак.

* * *

Вук Драшковић је 10. јануара 2000. још једном окупио лидере свих опозиционих странака. На том састанку је уствари основана Демократска опозиција Србије. Зоран Ђинђић није отишао на тај први скуп само зато што није хтео да препусти вођство свом старом ривалу. Ђинђић је тачно погодио да је Драшковићева намера била у томе да се поново врати на чело демократског покрета у Србији. После срамне епизоде отворене сарадње с Милошевићевем режимом 1999, Вук и његов СПО изгубили су свако поштовање у народу. Ово је била прилика за испуљење. А то Ђинђић није желео да дозволи. Зоран је тада

био предводник Савеза за промене, групе од шест партија, веома активног у супротстављању режиму.

Ђинђићева прва тактика била је да се прави као да не примећује Демократску опозицију Србије. Али чим је увидео да ДОС може бити делотворнија коалиција од Савеза за промене, почео је да долази на састанке и да води главну реч.

На том првом састанку ДОС-а присуствовао је и Војислав Коштуница који се, на опште изненађење, одазвао Вуковом позиву. После више година политичке усамљености и пасивности, Коштуница се поново обрео у друштву опозиционих првака.

Све до самих избора 24. септембра, деловали су упоредо ДОС и Савез за промене. Ђинђић је све време држао отворене обе могућности. Тек пред сам почетак изборне кампање изабрао је ДОС и повео све своје partnere из Савеза за промене у велику коалицију.

У међувремену, водио је унутрашњу борбу за првенство у ДОС-у. Драшковић је имао две предности над Ђинђићем. Снажну подршку Вашингтона и финансијску моћ. Американци су га и даље сматрали јединим лидером у Србији који може да покрене масу против Милошевића, а паре је згртао из сумњивих послова градске и општинске власти у Београду и Србији.

* * *

Да Ђинђић није био амерички љубимац најбоље се видело у мају 2000.

Без очигледног разлога, председник Демократске странке најавио је повлачење с челног положаја у својој партији. Неколико пута је јавно поновио да озбиљно размишља о томе да се не кандидује на предстојећој страначкој скупштини. За свог наследника предложио је Мирољуба Лабуса, у то доба

истакнутог члана странке. Лабус је понуду одбио без великог премишљања. На моје питање зашто је то тако олако учинио, добио сам следећи одговор:

"То је била типична Зоранова намештаљка. Знаш ти њега колико и ја. Он је хтео да и даље вуче све конце, а да ја одговарам пред јавношћу. То ми напамет не пада."

Ђинђић је сам себе увалио у невољу. Једном отворена могућност смене председника Демократске странке није се могла једноставно затворити. Ђинђић се наравно одмах предомислио и истакао кандидатуру за првог човека странке. Трапави покушај с Лабусом, међутим, искористили су његови непријатељи.

И странци је дуго постојала тиха опозиција против Ђинђића. Сад су осетили прилику и одједном дигли главе. Сасвим неочекивано, као главни ђинђићев ривал испливао је Слободан Вуксановић, голобради страначки потпредседник. Око њега су се сјатиле различите интересне групе чија је једина заједничка тачка била склањање Зорана Ђинђића.

Његовом паду би се без сумње радовао Вук Драшковић, а ни Милошевић није имао ништа против. Најзад, Американци којима Ђинђић није био по укусу решили би питање вођства у Демократској опозицији Србије.

Оно што се поуздано зна јесу две чињенице. Вуксановић је успоставио тесне везе с представницима САД у Бањалуци. И друго, он је располагао великом количином новца којом се разбацивао током страначке кампање.

Оно што је врло вероватно јесте да је Роберт Гелбард, тадашњи помоћник државног секретара за Балкан и водећи амерички човек за Србију, дао пресудну подршку Ђинђићевом противнику. Американци у то време нису крили сумњичавост према председнику демократа. Такође близу истине је и претпоставка да је из тог извора стигао новац за Вуксановића. Како би иначе он

скупио неколико стотина хиљада долара којима је покушао да купи гласове скупштинара Демократске странке.

Ђинђић је читав овај план, о чијем спровођењу је све време био обавештаван, доживљавао као лични изазов. Стицао се утисак да он просто обожава да се поиграва са својим противницима. Уживао је у припремама за мерење снаге с Вуксановићем. То што је знао ко све ради на његовом страначком поразу само му је давало додатну вољу за победом. Мислио је да ће тиме коначно доказати Американцима да је најбољи избор за предводника Демократске опозиције Србије.

Исход скупштине демократа могао се погодити унапред. Ђинђић није био губитник, а противник колико год подржан са стране, недорастао за равноправну борбу. Ђинђић је поразио Вуксановића, додуше не тако убедљивом већином како се очекивало. Потом је лежерно уклонио неколико Вуксановићевих помагача. Његов противкандидат је убрзо сам напустио странку.

Зоран Ђинђић се спремао за велики окршај с једним другим Слободаном - Слободаном Милошевићем. Страначки избори и победа дошли су му више као припремна утакмица.

Погрешио је што је поверовао да су Американци разумели његову поруку и да су одлучили да се ослоне на њега. Напротив. Они су у овој епизоди препознали његов прави карактер и записали још једну рецку у његов досије.

* * *

Тријумвират Драшковић, Ђинђић, Коштуница није трајао дуго. Прва двојица су се упорно отимали око наклоности трећег, да би, после више маневара и закулисних игара, Ђинђић дефинитивно придобио Коштуницу.

Драгослав Аврамовић, који је важио као главни фаворит за председничку кандидатуру против Милошевића, тешко је оболео у мају 2000. и испао из сваке комбинације. Ђинђић је искористио повољан моменат и Коштуници понудио упражњено место. Драшковић је, напротив, наставио да инсистира на сопственом председничком кандидату одбијајући да подржи Коштуницу. Расплет је био управо онакав какав је Ђинђић предвидео: добио је Коштуницу за себе, а Драшковић је остао потпуно усамљен. Сви остали челници ДОС-а одушевљено су прихватили новог предводника. Тек понеко је, тихо и насамом, опомињао Ђинђића да Коштуница није идеалан избор. Уз то, конкретну Драшковићеву елиминацију из коалиције извео је Коштуница, а не Ђинђић. Зоран је чак изигравао помирителја који покушава да нађе компромис. Он је у Драшковићу видео опасног противника, у Коштуници није. Испоставиће се да је то била једна од судбоносних погрешних процена обојице. Како било, Драшковић и његова странка иступили су из ДОС-а. Сами су изишли на изборе. Пораз је био неминован.

Подржан од свих осталих, Коштуница је 24. септембра 2000. до ногу поразио Милошевића.

Зоран је за себе узео вођство изборне кампање. Све конце држао је у рукама, укључујући читаву организацију и целокупне финансије ДОС-а. Једино је Коштуница имао самосталан изборни штаб.

Као и 1996, Милошевић одбија да призна губитак власти. Најављујући други круг председничких избора, изазива провалу народног незадовољства. Коштуница не прихвата никакву погодбу, тврд у ставу да се никако не одрекне победе.

Ђинђић поново делује из другог плана. Смишља завршни ударац којим ће оборити Милошевићев режим²³. Поручује својим људима широм Србији да блокирају градове у којима су на власти. Истовремено, припрема митинг одлуке у Београду.

Атмосфера у целој земљи усијава се до крајњих граница. Рудари у колубарским коповима објављују штрајк и остају чврсти упркос претњама војске и полиције.

На дан 5. октобра 2000. непрегледна маса људи из читаве Србије слила се на трг испред Савезне скупштине у Београду. Почиње последњи чин Милошевићевог пада с власти. До вечери је све било готово. Сутрадан, Милошевић јавно признаје пораз. Војислав Коштуница постаје председник Југославије.

Кључни човек 5. октобра био је без сумње Зоран Ђинђић. У самом средишту догађаја, он је савршено руководио читавим подухватом и довео до коначног тријумфа. Био је то звездани тренутак његове политичке каријере.

Одмах су заказани превремени парламентарни избори у Србији за 23. децембар. Био је то неславни крај Милошевићеве владавине. Листа ДОС-а с Ђинђићем на врху осваја три четвртине места у српском парламенту. Зоран Ђинђић ступа на положај председника владе у јануару 2001.

* * *

²³ Писац ових редова присуствовао је једном једином тајанственом састанку пред 5. октобар. На том састанку Ђинђић је први пут изложио план за предстојећи догађај.

Сусрет је одржан у ситне сате у једној малој просторији сакривеној у спортској хали у Железнику. Домаћин је био Небојша Човић. Присутни - Ђинђић, Мићуновић, З. Живковић и М. Ст. Протић.

Ђинђићев план је био следећи:

Први корак - блокада улаза и саобраћаја у свим већим градовима у Србији.

Други корак - Припрема и организације што већег броја људи и возила на скуп у Београд.

Трећи корак - рад на позивању што већег броја Београђана на митинг 5. октобра.

Четврти корак - организација генералног штрајка нарочито у деловима енергетског система.

За долазак и одлазак с овог састанка примењене су посебне мере обезбеђења као никад до тад.

Ђинђић је на челу владе Србије добио у аманет праву развалину од државе.

Подивљале снаге безбедности у којима су коловође били зликовци с полицијским чиновима наоружани опасним оружјем и спремни на свако зверство.

Државни апарат огрезао у примитивизму, неспособности, неодговорности и корупцији.

Народна привреда опустошена. Народно богатство потрошено или опљачкано. Огромно благо у власништву шаке људи стечено злоупотребама и крађом под окриљем Милошевићеве власти и у спрези с њом.

Грађанство изгубљено у магли титоистичких заблуда, Милошевићевог бродолома, дугогодишњег страха и општег незнања. Друштво бременисто искривљеним појмовима о приватној својини, правди, држави, страном свету и сопственој историји.

Просвета уништена комунизмом, нерадом, лажним српством и нетрпељивошћу према западној цивилизацији.

Судови корумпирани и идеолошки обојени, пристрасни и недопустиво спори у пресуђивању.

Здравство претворено у машину за лоповлук и отимање, болнице које више личе на штенаре него на установе у којима се лече људи.

Спољашњи положај катастрофалан. Земља ван свих међународних институција, окривљена за ужасне злочине против човечности, задужена до грла, окружена непријатељима и са страном управом на Косову и Метохији.

Србија препуна избеглица, ратних инвалида, богаља, сиромаша, насиља и несреће.

Не зна се шта је затечено у горем стању. Политичке установе, национална економија или свест и морал народа.

Зато су Ћинђић и његова влада пред собом имали несавладиве проблеме. Требало је радикално мењати темеље државног система, менталитет и навике људи, а истовремено стварати богатији живот и уз то испуњавати ригорозне међународне обавезе.

Руку на срце, и влада састављена од бољих и способнијих министара него што је била Ћинђићева, тешко би се изборила с оваквим тешкоћама.

Ако би се Ћинђићевој влади судило по учинку, та би оцена била врло висока. Ако би се истој тој влади и њеном премијеру судило по пропустима и грешкама, оцена би била изразито слаба.

Успеси су непорециви: стабилност националне валуте, равнотежа државног буџета, драстично смањење стопе инфлације, редовна исплата пензија и плата, реформа банкарског система, ефикасна приватизација, повратак у свет, чланство у Уједињеним нацијама, пријем у Савет Европе, хапшење и испоручивање Милошевића. Биле су то свакако крупне промене које су рушиле наслаге комунистичке заоставштине.

Највећа грешка била је у самој суштини. Ћинђић је веровао да се промене могу остварити пречим путем. Правила демократије, слободу медија, поштовање јавних институција, јавност рада, политичку одговорност, све је то Ћинђић сматрао препрекама на путу реформи. По старом правилу, био је убеђен да циљ оправдава средства. Служио се наслеђеним полугама власти да би променио Србију. А то је било колико погрешно, толико и немогућно.

Какав је човек уистину био Зоран Ђинђић?

Ђинђића су критиковали и нападали горе него и једног другог српског политичара нашег доба. И док је био у опозицији и кад је био на власти, редовно су се износиле његове лоше особине и политичке грешке. Неретко је био жртва ноторних неистина. Скоро да се не може наћи похвала или лепа реч о њему.

У народу никад није био омиљен. Људи су га или ценили или мрзели, али га нико није волео. Делом је то била последица Милошевићеве пропаганде која је годинама о Зорану ширила најружније приче, а делом он сам није показивао жељу да се иком допадне.

По свему, Зоран Ђинђић је спадао у ред најобразованијих у врху српске опозиције. Био је од оне врсте људи која никад не престаје да ради на сопственом усавршавању. Кад је увидео да му је неопходно знање енглеског, он се сав предао учењу страног језика. И у томе је успео за врло кратко време. Могао је сатима да гледа и слуша програме на енглеском, иако га садржина уопште није занимала, само ради вежбања. Често је тражио од пријатеља да с њим говоре на енглеском како би научио што већи број израза и речи. Као и све друго, енглески је учио сам без наставника и без помоћи. Припремајући се за полагај премијера, набављао је уџбенике и приручнике о савременој економији и вештини владања. С огромном пажњом и у свакој прилици читао је све што му је долазило до руку из ових области.

Из те Ђинђићеве изузетне способности родила се једна одбојна надменост према другима. Мислио је да ако он може толико да учи и ради, онда би то морали и други. Ово тим пре што је њихово образовање далеко испод његовог. А ако неће, онда не могу с њим да се равноправно пореде. Остала је упамћена његова реченица пред смрт кад је био у гипсу и на штакама: "И овакав

могу са сваким у влади да се тркам уз степенице. И на штакама нико не може да ме престигне".

Зоран је имао ону брзу памет која без муке раздваја битно од небитног. Умео је да препозна суштину и одмах тражи одговор. Није имао стрпљења за дубоке анализе и то је сматрао непотребним губљењем времена. Филозоф, он је у себи избрисао све филозофско, јер је закључио да му смета у политичком расуђивању. Занимало га је искључиво решење проблема: "Немој да ми причаш о узроцима, то знам и ја. Имаш ли ти решење или немаш. Ако имаш, кажи, ако немаш ћути", говорио је сарадницима.

У интелектуалном смислу, Ћинђић је био упадљиво надмоћан. Одскакао је у сваком разговору, често намерно показујући колико је јачи. Код многих је то изазивало пакост и љубомору. Зато су уз њега били само они који су у томе видели своју личну корист. Остали су се држали на раздаљини.

Ћинђић није био дружељубив човек. Усамљеник, затворен и окренут себи, ни код ког није уживао симпатије. Није имао блиских пријатеља, нити се икоме поверавао. Није патио ни од срдачности, ни од љубазности. Био је хладан и неприступачан, понекад и безосећајан. Познаници су од њега прилично зазирали.

Веома се ретко трудио да буде пријатно друштво. А кад је то чинио, показивао је да у њему има неке дечачке знатижеље и потребе за необавезним детињастим дружењем. То је био један Ћинђић драг и весео, кога је мало ко упознао. Оном који га је таквог видео могло је бити жао тог човека. Каква је унутрашња строгост била потребна да би се укротила и дисциплиновала једна слободна личност. Ћинђић другар и весељак остао је талац Ћинђића радника и наредбодавца.

Чегу год да се прихватао, давао је све од себе. Била је то уствари једна посебна амбиција, својеврсно испробавање себе више него гола жеђ за влашћу. Ђинђић је доказивао да може да постигне оно што други нису успели. Победа над Милошевићем за њега је представљала ствар личног потврђивања. Он је ушао у ту битку као витез у двобој. Пресудно је било да управо он баци Милошевића на колена. Интереси народа и државе у том сукобу били су другоразредни. И као премијер поставио се на исти начин. Он је хтео свој успех изнад свега. Напредак Србије дошао би као неминовна последица.

Зоран Ђинђић је доживљавао себе као истинског Европејца. Његова слика Европе, међутим, била је ограничена његовим немачким искуством. Он је мислио да је сва Европа германска и да ван тога не постоји ништа вредно поштовања. Ђинђић је слабо познавао бурну европску прошлост и није био свестан богате разноликости старог континента и његових народа. Осећао се несигурно у сваком другом делу Европе осим у немачком. Више је волео нордијску хладноћу, ред и досаду, него разбарушеност, лепоту и топлину медитеранског југа. Уживао је у Бечу, према Паризу је био сасвим равнодушан.

Србију у будућности замишљао је следсетвено свом европском сазнању, Намеран је био да од Србије направи једну балканску Аустрију. О српској историји је врло мало знао. Није га ни интересовала. Од Срба је очекивао ону дисциплину и радиност којом је сам располагао. Веровао је да народ треба да се усавршава сам, исто онако како се он сам усавршавао. Ко жели да живи европски, мора да прихвати одговорност каква влада у Европи. Била је то омиљена Ђинђићева порука.

Ђинђић је презирао слабост и код људи и код народа. Он није био стрпљив човек. Мрско му је било свако отезање. Брзина и одлучност за њега су

биле мера успеха. Србија је изгубила драгоцену време и сад мора много да се потруди не би ли надокнадила пропуштено. Било је то у основи исправно становиште, само што Срби ту истину нису хтели да приме од њега.

Ђинђић није био демагог, али није био ни тактичан. Његов став изазивао је супротну реакцију у јавности од оне коју је желео. Изгубљеном и уморном народу, стварност се није смела сасути у лице. Било је потребно много добрих намера и разумевања да би Србија прихватила мисао о сопственом преображају. Оно што се код Ђинђића подразумевало, међу Србима је било најспорније. Србија је чезнула за утехом и охрабрењем, а добила је Ђинђићеву огољену слику реалности.

* * *

Зоран Ђинђић јесте био интелигентан, али није био даровит. Зато је мањак талента надокнађивао великим радом.

Ђинђић није био ни надахнут говорник, ни писац од пера. Говорио је истрзано и неповезано, каткад муцаво. У недостатку прецизне реченице и исказа, посезао је за поређењем и метафором. То, нажалост, нису биле стилске игре једног надареног беседника, него изнуђена средства једног човека који је имао муке с усменим казивањем. Како је време одмицало, тако се Ђинђићево говорништво постепено поправљало. Он никад није достигао нараторске висине, али је успевао да га слушају нетремице. Неуморно је радио на томе, уз детаљну припрему, учећи текст напамет или записујући мисли на длановима руку.

Бољи је био у затвореним разговорима, него на отвореној сцени. Своја гледишта износио је једноставно и сређено. Обично је говорио у тезама,

сврставајући мисли по тачкама. Увек је био јасан и промишљен. Никад импровизатор, Ђинђић се за сваки састанак или наступ озбиљно спремао.

Списатељски стил му је био оловно тежак и неуједначен. Писао је гломазном и напорном реченицом. Познавање немачког покварило је његов урођени осећај за српски језик. Доста је писао и објављивао пре него што је загазио у политику. Нарочито се бавио превођењем филозофских списа с немачког. Али, како је политика загосподарила његовим животом, одрекао се и списатељства и филозофије.

Ђинђић није био државник великих идеја и дугорочне визије. Практичар и реалиста, трагао је за конкретним одговорима на конкретна питања. Његов поглед јесте био уперен у будућност, али ниј далеко досезао. Представу о Србији као заокруженом националном и културном обрасцу није створио. Сматрао је то за непотребну маштарију. Урођен у садашњост, ослобођен прошлости и будућности, Ђинђић је остављао утисак једног политичара који зна шта хоће, али не зна куда то води.

Крајњи циљ по Ђинђићу требало је да буде улазак Србије у чланство Европске уније. Живео је у уверењу да ће се тиме остварити сви српски снови. Даље и дубље од тога његова мисао није стизала.

Ђинђић се мењао изнутра, али се мењао и споља. Оног часа кад је решио да се посвети политици одсекао је реп, скинуо минђушу и обукао одело. Једном промењен спољашњи изглед остао је на њему до краја, као војничка униформа.

У облачењу је подражавао европске политичаре. Носио се строго и конзервативно. Увек у тамном оделу и белој кошуљи.

Одржавао је физичку кондицију и телесну тежину свакодневним вежбањем. Био је посебно поносан на своју младалачку линију и добро здравље. Уздржан у свему, Ђинђић није умео да се препусти уживању.

* * *

Ђинђић није видео Коштуницу као себи равног. Није га видео ни као поузданог савезника. Чак ни као достојног противника.

За Ђинђића, Коштуница је био један лен и некористан човек, неспособан за мала, а камоли за велика дела. Једино је размишљао о томе како да Коштуницу употреби за остварење својих намера. Био је сигуран да од Коштунице може направити једно политичко оруђе у својим рукама. Знао је да стању српског духа у овом тренутку боље одговара личност Коштуничиних особина, него он сам. Свестан своје непопуларности, Ђинђић је планирао да Коштуницу истури напред, а да он вуче потезе иза сцене.

Догодило се, међутим, да се Коштуница истргао његовом утицају и да се, одмах после 5. октобра, толико осилио да га нико више није могао обуздати. Зоран је прво покушао да га одобровољи и да му се умили. Избегавао је сваку размирицу, подилазио и попуштао Коштуници, а радио закулисно мимо Коштуничине воље и знања.

Коштуница је био тај који је од почетка наметнуо нова правила игре. Уместо тоталне разградње комунистичког поретка власти, он је изабрао да направи савез с кључним полугама Милошевићеве власти и да помоћу њих завлада Србијом.

Ђинђићу, једном прагматику, није требало дуго да схвати о чему се ради. Пристао је на нова правила сигуран да и на том пољу може да надјача Коштуницу и обори га на плећа..

Из једног таквог сукоба родила се жестока борба њих двојице око тога ко ће преузети већи део наслеђене силе.

На том најважнијем политичком испиту пала су обојица. И једном и другом је подједнако било стало до голе власти пре него до суштинских промена у Србији. Разлика је била у томе што је Коштуница донео одлуку да настави Милошевићевим путем без оклевања, а Ђинђић то прихватио не видевши други излаз. Истина Зоран се није до краја одрекао идеје о реформи. Сам је себе обмањивао да је коренита промена у Србији могућна ослањањем на постојећи механизам власти.

Ако су постојале две личности супротне по свему онда су то били Зоран Ђинђић и Војислав Коштуница. Један брз, други спор. Један радан, други нерадан. Један модеран, други старомодан. Један пун полета, други вечито суморан. Један вешт и окретан, други тром и непокретан. Један Европејац, други ограничен локализмом.

Као бића с две удаљене планете, никад нису могли да сарађују пре свега зато што се никад нису разумели.

Ако Ђинђић није поклањао никакву пажњу Коштуници, Коштуница је био сав оптерећен Ђинђићем. Још из времена ране Демократске странке Коштуница није могао да сакрије љубомору према Ђинђићу.

Зоранова радиност брзо га је ставила у средиште Демократске странке. Задужен за стварање и ширење партијске мреже, он је том послу пришао с много воље знајући да га то води ка врху.

Коштуница је по обичају стајао по страни, чекајући да му страначки ауторитет дође сам.

И доцније кад су се разишли Коштуница је у Ђинђићу стално гледао један недостижан узор. Коштуница је желео да буде Ђинђић. Али за то није био дорастао.

Зоран, напротив, у Коштуници није запажао ништа што је вредело узети. Он је ишао својим путем, не обазирјући се на то какви су други и шта раде.

У ДОС-у је њихов однос постао још сложенији. Иако формално први Коштуница није имао последњу реч, него Ђинђић. И у петооктобарском догађају, све се вртело око Ђинђића, а не око Коштунице.

После победе, један је постао председник СРЈ, а други председник владе Србије. Опет је формално Коштуница био испред Ђинђића. У стварности, међутим, Ђинђић је имао већу моћ и утицај. Унутар ДОС-а владала је иста клима. Више се слушао Ђинђић него Коштуница.

Њихов завршни сукоб окончао се Ђинђићевом победом. Коштуница му то никад није опростио. У узалудном покушају да достигне Ђинђића, Коштуница је искористио прву прилику да заузме његово место. Зато је почетком 2004. изнад свега хтео да постане председник владе Србије.

Занавек ће га прогањати Ђинђићев дух.

* * *

Убиство Зорана Ђинђића као да је било унапред најављено. Познато је било да се смртно замерио многим моћним људима. На то је дошао неуспешан покушај атентата.

Како онда објаснити толики степен Ђинђићеве неопрезности? Човек који није био ни лакомислен, а није био ни наиван, дозволио је да просто улети у сопствену смрт. Морао је да зна да су против њега сви: и Милошевићеви следбеници, и заклетни противници Хашког трибунала, и организован криминал,

и Коштуница са својом партијом, на крају и велике силе. Одасвуд му је претила животна опасност. То је била цена његове личне власти и политике реформатора. Немогућно је да тога није био свестан.

И данас невероватно делује Ћинђићева реакција на први покушај атентата. Он се готово исмевао својим несуђеним убицама, да би, само неколико дана доцније, био убијен на сред улице.

Остаје необјашњива и лакоћа с којом је примио Додиково упозорење. Ћинђић као да је призивао судбину, омамљен влашћу, снагом и својим способностима. Управо то и јесте била његова најслабија тачка. Зато су његове убице успеле, а он погинуо.

Време пред нама ићи ће, поуздано, у Ћинђићеву корист. Наредне деценије од њега ће створити хероја. Таква је историја. Убијени вођи одлазе у незаборав и легенду. Ћинђићеви крвници обезбедили су му место међу бесмртнима.

* * *

Хроничар не може да избегне изазов једног историјског поређења маколико оно било опасно. Ако постоји личност чија је судбина личила на Ћинђићеву онда је то судбина амерички председник Џона Фиццералда Кенедија.

Обојица су били весници једног новог доба. Представници модерне генерације у Америци и у Србији, они су носили дух будућности, оптимизма и младости. Кенеди је био први председник САД рођен у двадесетом веку. Ћинђић је био први челник Србије рођен после Другог светског рата. И један и други су поседовали ону животну енергију која непогрешиво води на сам врх. И Кенеди и Ћинђић гајили су исту амбицију. Хтели су да мењају сопствене

народе. Да га ослободе предрасуда прошлости, лоших навика и превазиђених вредности. Обојица су то чинила директно, огољено и сурово. И један и други су веровали у народ као што су веровали у себе саме.

И Кенеди и Ћинђић су погинули релативно млади, тек што су закорачили на велику позорницу. Ниједан није окончао свој први мандат. Обојица су били у напону снаге кад су погинули. Кенеди је имао четрдесет шест година, Ћинђић је навршио педесету.

Нација их је заволела тек после смрти. За живота их добрим делом није разумела.

Кенеди је говорио о новом свету, Ћинђић о новој Србији. И један и други су наилазили на непремостиве препреке у реалној политици. Кенеди је против себе имао Совјете, Ћинђић Милошевића. Први је веровао да се с Русима може споразумети, а морао је да им запрети до саме ивице нуклеарног сукоба. Други је мислио да ће уклањањем Милошевића лично Србија одједном бити ослобођена, а био је присиљен да га хапси и испоручи Хагу уз огроман животни ризик.

Обојица су смртно погођени снајперским хицем. Један у председничкој лимузини, други на капији своје владе. Иза оба убиства стајале су моћни завере из мрака. У случају Кенедија, права истина никад није обелодањена. Извесно је да ће се исто догодити и с атентатом на Ћинђића.

И последице су упадљиво подударне. После Кенедија Америка се вратила старој политици. Промене су стигле с десет година закашњења. Све наводи на то да Србију чека истоветан развој догађаја.

Џон Кенеди је постао америчка национална икона. Тако ће бити и са Зораном Ћинђићем у Србији.

4.

Зоран Ђинђић је сахрањен неколико дана после погибије у тзв. алеји заслужних грађана на Новом гробљу у Београду. Опело је одржано у незавршеном храму Св. Саве на Врачару.

На последњи испраћај убијеног српског премијера дошли су и звани и незвани, и пријатељи и непријатељи, и познаници и непознати, и наши и странци. Служиле су владике и свештеници Српске православне цркве. Први пут једном председнику владе после Другог светског рата. Стигао је и патријарх Павле. У цркви су се тискале хиљаде људи, знатижељника и ожалошћених. Човек се није могао ослободити утиска да су тог мартовског дана у бетонској богомољи зацарили заједно европско лицемерје и српско претварање. Зорана су истински жалили само Ружица и деца. Смирено и достојанствено стојећи поред одра, Ђинђићева породица је била живо сведочанство да је за собом оставио траг једног доброг мужа и родитеља.

Црногорски митрополит одржао је срамотан говор, нимало не поштујући покојника. Сва срећа да се говор није најбоље чуо. Као да су црквени зидови хтели да утишају бестидног владика. Тек тад је постало јасно: Зоран Ђинђић је за прса био изнад свих присутних.

За ковчегом се одједном створила непрегледна колона. Стотине хиљада људи корачало је споро и уредно за погинулим предводником. Ако га нису следили живог, следили су га мртвог. Као да је цела Србија осетила грижу савет. Или је то био страх напуштеног народа. Како ћемо без Ђинђића?

Положили су га у мермерну раку, међу гробове којима не припада. Поболи су једини крст међу стотину пирамида.

С Ђинђићем је умрла нада у европску Србију. Србија је остала
патуљцима.

Доцкан смо то схватили.